

## **Hur bör man förhålla sig till högskolelagen §5 som individ, som medlem i den akademiska professionen och som högskola?**

Jag anser att akademisk frihet innebär att både den akademiska professionen och dess plats, högskolorna, inte skall styras av något politiskt mål, annat än yttrandefriheten och dess konsekvenser då yttrandefriheten är grundläggande för akademisk frihet.

Högskolelagen §5 innebär en politisk styrning av högskolan, och därför en otillbörlig begränsning av den akademiska friheten. Existensen av en lag innebär ett dilemma för mig, mindre som individ, men betydligt mer som medlem i den akademiska professionen och än mer som anställd på en statlig högskola. Frågan är hur man bör agera inför detta dilemma. Detta inlägg är mitt sätt att motivera mitt agerande. Hur motiverar du ditt agerande?

### **Högskolelagen §5**

Högskolelagen stipulerar:

”5 § Högskolorna skall i sin verksamhet främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa.

I högskolornas verksamhet skall jämställdhet mellan kvinnor och män alltid iakttas och främjas.

Högskolorna bör vidare i sin verksamhet främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden.

Högskolorna skall också aktivt främja och bredda rekryteringen till högskolan. Lag (2005:1208).

5 a § /Upphör att gälla U:2011-01-01 genom lag (2010:701)./ I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser om att högskolorna inom ramen för sin verksamhet ska bedriva ett målinriktat arbete för att aktivt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder för studenter och sökande till utbildningen. Lag (2008:575).”

Detta kan summeras i hållbar utveckling, jämställdhet, vilket ibland operationaliseras som mångfald genom hänvisning till diskrimineringslagen, och internationell förståelse.

### **Kritik avseende prioriterade politiska mål**

Den allmänna kritik som kan riktas mot lagen är att den väljer just dessa politiska mål som mål för högskolan. Det finns andra mål som onekligen kunde lyfts fram. T ex fanns det på 60-talet och 70-talet en oro för världens undergång genom kärnvapenhot. Man kunde då skriva in målsättning avseende fred. Den klassmässiga rekryteringen till högskolor varierar, där lokala högskolor rekryterar en större andel från s.k. studieovana hem, d.v.s. från de lägre klasserna. Då kunde man tänka sig att speciellt lyfta upp klass som diskrimineringsgrund. Det gör man inte, ty diskriminering kan fritt göras utifrån klass, men inte utifrån kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder. Jag finner det mycket besynnerligt att man tolererar den kraftfulla dolda diskrimineringen som görs utifrån klasstillhörighet.

Man kan således fråga sig varför just dessa mål skall ges prioritet och inte andra.

### **Individens agerande och ansvar**

Som individ kan jag agera på två sätt om jag ogillar lagen. Jag kan välja den demokratiska vägen, där jag konstaterar att i en demokrati skall man följa lagen, oavsett vad den innehåller, och ogillande blott kan visas genom försök att förändra lagen. Detta kan göras genom att driva opinion eller på annat sätt påverka riksdagens ledamöter.

Jag kan också välja civil olydnad, d.v.s. att inte visa respekt för lagen med hänvisning till att den är orättfärdig. Som Kant lär oss, skall vi agera på sådant sätt att vårt agerande kan göras till allmän lag. I en mer kontroversiell tolkning kan detta innebära argument för civil olydnad då jag inte kan vilja följa en lag som jag finner orättfärdig, och därför agerar jag mot lagen. Vi bör ju komma ihåg att demokrati inte ger rättvisa, utan majoritetsbeslut. Det är fullt möjligt för majoriteten att besluta något som är orätt, utvärderat enligt ett specifikt etiskt system. Således må man skilja på statliga lagar och förnuftiga lagar. Kants kategoriska imperativ, tillkommit långt före demokratins genombrott, avser sannolikt inte statliga lagar, utan förnuftiga lagar.

I fallet med §5 anser jag att Riksdagsmajoriteten har besluta att inskränka en professions rättigheter vilket i realiteten hotar det fundament som professionen står på, att fritt få tänka och prata. Som individ och som tillhörig professionen vänder jag mig därför mot §5 och anser att jag har rätt att förhindra den undergrävande statliga lagen.

Jag har också, som förnuftig varelse med Kantianska rättigheter att agera utifrån det kategoriska imperativet, rätt att förhindra den statliga lagen genom obstruktion och civil olydnad. Ett av mina argument, som misstolkats efter mitt förra inlägg, är att en individ kan aldrig nöja sig med att förklara sitt agerande utifrån att den följer en lag, ty den kan ju vara en statlig, men inte nödvändigtvis en förnuftig lag. Om individen inte reflekterar och använder sitt förnuft, då blir samhället en uppsättning individer som blint följer den statliga lagen. Att avhända sig ansvar för sitt agerande med hänvisning till en statlig lag, är att börja vandrigen mot det totalitära samhället. I förra inlägget tog jag den för mig närmsta referensen, det senaste totalitära samhället som varit i närheten av min hembygd, det nazistiska Tyskland. Jag hade säkert kunna välja vilket totalitärt samhälle som helst. Men jag valde det som jag vet mest om, och som jag reflekterat mest kring. Det jag sade, eller riktigare, det jag avsåg att säga, vara att man som individ aldrig kan undkomma ansvaret för sina handlingar genom hänvisning till den statliga lagen. Eichmann försökte, men han hängdes i Jerusalem. Det är självfallet ett drastiskt exempel, och det avser inte att påstå att någon på högskolan skulle ha nazistiska böjelser.

Det är precis tvärtom. Eichmann var i stånd att skapa sitt helvete, inte för de böjelserna han eventuellt hade, ty det var för honom irrelevant. Om han hade nazistiska värderingar eller kommunistiska eller socialdemokratiska, var likgiltigt för hans agerande, och enligt hans förmenande, förklarade de inte hans agerande. Han agerande utifrån plikten att följa den statliga lagen och att följa Führer-principen.

Poängen med exemplet är att man är ansvarig för sitt agerande, oaktat vilka böjelser man har och, inom sina gränser, oaktat de förhållande man är satt i. Du kan hävda akademisk frihet hur mycket som helst som din egen ideologi, men om du genom att följa en statlig lag som inskränker den akademiska friheten, då är du ansvarig för dess inskränkning. Du kan inte söka absolution genom att likt biskop Brask, sticka in en lapp där det står, ”Härtill är jag nödd och tvungen”. Möjligen under mycket vidriga omständigheter, men de kanske inte är för handen idag. Du följer en princip: Statens lagar skall följas. Det är ditt val och det är du ansvarig för.

### **Professions ansvar och dess förhållande till högskola.**

En statlig högskola är en läraoanstalt som inom den statliga lagens gränser har att realisera sitt ändamål, att skapa och sprida kunskap och påverka samhället i för staten fördelaktig riktning. Högskolan rymmer teknisk-administrativ personal samt lärare, där den senare gruppen tillhör den akademiska professionen. Som akademisk profession åtnjuter den akademiska frihet, d.v.s. att fritt få välja forskningsproblem och ansats, försåvitt det är en vetenskaplig ansats, vilket professionen avgör, samt att fritt få meddela denna kunskap.

På högskolan i Halmstad, och på många andra högskolor, vad jag vet, begränsar man medvetet den akademiska friheten genom att stimulera användandet och genom att propagera för ett antal politiska målsättningar, hämtade från §5.

Man stimulerar användandet genom att skapa uppmärksamhet och möjliggöra incitament genom att låta studenter utvärdera kurser utifrån de politiska målsättningarna. Kursutvärderingarna på HH innehåller frågor om hållbar utveckling och mångfald, direkt hämtade från §5. Det innebär att studenterna blir uppmärksammade på just dessa politiska mål. Det borde innebära att läraren tar intryck, medvetet eller omedvetet, som tanken är med kursutvärderingar. Slutligen borde verksamhetschefen ta intryck av den utvärderingen när läraren utvärderas i utvecklingssamtalen.

Man propagerar för dessa politiska mål genom att ha dem på den pedagogiska fortsättningskursen, vilket är en obligatorisk kurs för lärarna. Det innebär att dessa personer måste låta sig utsättas för argument kring just dessa specifika politiska mål. De kan inte värja sig för det då kursen är obligatorisk.

Jag har också varit med på ett kärngruppsmöte där en person hävdade att vi skulle granska vår kurslitteratur utifrån könet på författaren. Inte kvalitén på kurslitteratur, inte författarens klassursprung eller religiösa föreställning, utan just könet, skulle vara grunden för vår granskning. Förvisso är det anmärkningsvärt att denna person var så illa impregnerad av §5 att den inte förstod att §5 stipulerar inte enbart kön, utan pekar också på behovet att granska läroboksförfattares sexuella läggning så att vi inte riskerar att ha läroböcker som skapar ensidighet, t. ex. genom att enbart vara skrivna av heterosexuella. Detta är tre konkreta exempel på hur de politiska målen implementeras i högskolan. Man kan säkert hitta andra. Frågan är nu vad detta innebär? Jag anser att det är en både formell och reell inskränkning av den akademiska friheten. Då jag fritt skapar och sprider

akademisk kunskap, kan jag givetvis inte låta mig begränsas eller ledas av målsättningar som hållbar utveckling, vare sig de innefattar ett resurssnålt företagande där hållbar utveckling betyder att man balanserar naturens och människornas behov, eller där det betyder rasåtskillnad där konflikter mellan befolkningsgrupper minimeras genom separation och man därvid uppnår en hållbar och konfliktfri samhällsutveckling.

Men man kan skilja på formell och reell. Det är en sak är att ha ord i dokument, en annan sak att låta ordens idéer styra verksamheten och ytterst beteendet.. Ty kan man påvisa att detta saknar styreffekter, då är både lagen betydelselös i verksamheten och den reellt existerande akademiska friheten är inte begränsad. Utifrån min egen erfarenhet är styreffekten av kursutvärderingarna begränsad. Förvisso fyller studenterna i dem, och tvingas därmed uppmärksamma de specifika politiska målen. Men min erfarenhet är att kursutvärderingarna sedan aldrig distribueras till studenterna och sällan till lärarna. I den mån lärarna får dem, används de ytterst sällan för att utveckla läraren och reflektera över kursen. Verksamhetsansvarig använder inte heller kursutvärderingarna vid utvecklingssamtalen. Ej heller används de för att olika grupperingar, t ex kärngrupper, skall bedöma kurserna. Paradoxalt nog är kanske jag en av de få som verkligen uppmärksammar kursutvärderingarna och gör studenterna medvetna om den enligt mig lömska styreffekten man önskar uppnå genom utvärderingsfrågorna. (se <http://www.svencollin.se/Method.htm>)

Kursutvärderingarna förefaller således vara döda dokument, sannolikt existerande för att mata HSV vid eventuella utvärderingsbesök, eller för att fullgöra en rutin, en tradition, där organisationen förlorat motivet till sitt agerande. Om kursutvärderingarna nu är döda, då är de utan signifikant styreffekt, och kan därför inte sägas begränsa den akademiska friheten. På så sätt kan man säga att HH valt, medvetet och avsiktligt eller som konsekvens av administrativ oförmåga, ett agerande där man bygger en kuliss anpassad till det externa trycket, att följa lagen, men sedan skyddar, avsiktligt eller oavsiktligt, den operativa verksamheten från påverkan genom att oskadliggöra dess inverkan via döda kursutvärderingar.

Om högskolepedagogisk kurs vet jag inte. Det kan vara exakt detsamma med den, att kursmålen uttrycker fin följsamhet gentemot §5, samtidigt som man i den egentliga kursverksamheten ägnar sig åt pedagogiska frågor utifrån den akademiska friheten. Det kan vara precis som med kursutvärderingarna, en Patomkin-kuliss ämnat att tillfredsställa makten genom att lura den.

Besöket på kärngruppsmötet av personen som tydligen är avlönad för att driva det politiska målet är däremot en trovärdig politisk påverkan, då organisationen inte enbart förbrukar resurser, utan även anställt en person som fullgör implementeringen av ett av de politiska målen i §5. I detta fall kan man inte säga att organisationen på ledningsnivå byggt kulisser. Däremot kan det leda till att kulissbyggandet flyttar ner en nivå, och kärngrupperna matar den politiskt anställde med dokument som med ord skapar intryck att det politiska målet är i färd att implementeras. Men likt kursutvärderingarna är det döda ord.

Ett förhållningssätt är således att låta §5 synas i officiella dokument, och på platser där externa väsentliga intressenter kan tänkas titta, men att sedan skärma av detta från den operativa verksamheten, så att den kan skyddas och fungera som fri akademi. Detta är ett förfarande som definitivt inte är okänt inom företagsekonomin organisationsstudier. Det är känt inom t ex de företag som är utsatta för hårt omgivningstryck avseende deras hantering av naturresurser och avseende humanresurser. Då tenderar man att upprätta organisatoriska enheter med ansvar för att hantera trycket och att skydda den operativa kärnan.

### **Förslag till agerande**

Det finns minst fem sätt att agera. Acceptans, tyst motstånd, öppen kamp, öppet slag och resignation.

Acceptans innebär att HH och professionen anammar och finner §5 lysande och värd all efterföljd. Då implementeras den fullt ut, lärare utvärderas utifrån den, lönerna sätts utifrån hur lärarens lyckas beakta kön, sexuell läggning, religion och funktionella handikapp hos läroboksförfattarna, forskning riktas mot målen och ges rejäla resurser och den som inte stark nog sympatiserar med de politiska målen i §5 anmodas vänligt uppsöka annan läroanstalt. Det är att högakta §5, att betona högskolan som statlig myndighet och att sätta professionen på undantag.

Tyst motstånd är att skydda den operativa kärnan på alla sätt, men skapa potemkinkulisser för att ge sken av laglydnad, t ex genom kursbeskrivningar som saknar relevans för kursen, kursutvärderingar som saknar relevans för den verkliga kursutvärderingen, mångfaldsplaner som utformas av retorisk expertis och aktivt undanhålls den operativa verksamheten. Detta innebär att försöka balansera professionen mot högskolan. Kanske är det ett sådant tillstånd vi har haft, men att balansen, som jag tror, är på väg att väga över för högskolan, vilket den anställda företrädaren för delar av §5 indikerar.

Öppen kamp är det som jag hitintills ägnat mig åt, vilket innebär att tydligt och klart förneka relevansen och acceptansen av §5. Då står man tydligt på professionens sida och dess rätt till akademisk frihet utan politiska mål. Det är onekligen till nackdel för högskolan som statlig myndighet då den riskerar sin legitimitet, inte i professionens ögon, men i statens ögon. Eftersom staten står för absoluta majoriteten av finansieringen, kan den utöva ett mäktigt tryck, vilket kan medföra stora kostnader för detta alternativ.

Det öppna slaget är kanske det mest praktiskt gångbara, där professionen tolererar men öppet och tydligt bekämpar högskolans agerande. Och högskolan med sina verksamhetschefer gör detsamma, öppet och tydligt bekämpar professionen. Givetvis innebär det splittring, främst linjeansvariga mot akademikerna, men det innebär att öppet visa upp och inte hymla med den konflikt som finns, och att man erkänner bägge sidor som likvärdiga intressenter och aktörer. Idag skulle jag säga, som fick besök av en linjeförman efter mitt debattinlägg på staffmail, att linjen har överläge relativt professionen,

då mig veterligen en professor inte har konstitutionell rätt att kalla på en linjeförman för privata samtal där chefen läxas upp för sin förment undergrävande verksamhet.

I det samtalet hävdades också ett femte alternativ, att den som inte moraliskt kan leva med §5, borde då inte enbart säga upp sig från den högskola som driver §5, utan borde lämna den verksamhet som regleras av §5, d.v.s. lämna högskolans värld. Det kan ses som ett monumentalt hyckleri att leva i en verksamhet som regleras av en statlig lag man finner moraliskt motbjudande. Misstanken är då att individen som stannar i denna verksamhet sannerligen inte är så moraliskt högtstående som han själv tycks tro, eller vill inpränta hos andra, utan lever gott i ett system han föraktar. Det finns säkert ett visst mått av sanning i det argumentet, men det innebär att strutsens taktik alltid är den moraliskt korrekta, att det jag inte ser, det finns inte.

Jag föredrar det fjärde alternativet, det öppna slaget. Det ger tydlighet i roller. Det ger ökad makt och legitimitet till professionen. Linjen behöver inte mer makt, vilket kanske linjen anser att den nästan helt saknar. Och inte minst, positionerna är tydliga och döljs inte i privata samtal i något kontorsrum. Vi hycklar inte med att linjeförman och rektor har att se till att de statliga lagarna följs, medan den akademiska professionen har att se till att fri kunskap skapas och sprids.

Som individ och som professor kan jag på högskolan och i det politiska rummet, t. ex. genom att skapa debatt i samhället, påverka utvecklingen på högskolan, på högskolorna och i Riksdagen, på det att akademisk verksamhet inte skall regleras politiskt.

Halmstad den 4 september 2010

Sven-Olof Collin